

τιμιώτερη, ἀλλὰ ἡταν καὶ στενοχωρημένος, σχεδὸν ἀπογοητευμένος, γιατὶ δὲν εἶχε λιθοβοληθεῖ.

8

Νωρὶς τ' ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας ξεκίνησε ὁ Ζαρατούστρας πρὸς ἄλλη κατεύθυνση. Ἡ ἀποστολή του, προπάντων ὕστερ' ἀπὸ τὰ πρωΐνὰ συμβάντα, εἶχε παγιωθεῖ μέσα του· ἡ ἀποστολή του ἡταν νὰ διδάξει, νὰ κηρύξει, νὰ βοηθήσει τοὺς ἀνθρώπους μιλῶντας.

Ποιούς βόηθησα σήμερα τὸ πρωῖ; — εἶπε μέσα του· Ἰσως βόηθησα τοὺς νέους καὶ τὶς νέες μὲ τὰ χλωμὰ πρόσωπα· Ἰσως βόηθησα τὸν παπᾶ· Ἰσως βόηθησα ὅλους, ἀκόμα καὶ τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ. Μπορεῖ, ὅμως, καὶ νὰ μὴ βόηθησα κανέναν· ἀλλὰ δὲ θὰ φταῖνε οἱ ἄλλοι δὲν δὲν τοὺς βόηθησα· θὰ φταίω ἔγω. Ἡ ἀποστολή μου εἶναι, πάντως, νὰ ἔξακολουθήσω διδάσκοντας. Πότε θὰ βρῶ τὸν πρῶτο μαθητή μου; Πότε τὸν πρῶτο φίλο μου; Ἐνῶ ἔλεγε μέσα του τὰ λόγια αὐτά, ὁ Ζαρατούστρας βλέπει ἐμπρός του πλήθη κόσμου νὰ συνωστίζονται ἔξω ἀπὸ μιὰν εἰσόδο ποὺ δὲν ὁδηγοῦσε σὲ κτίριο, ἀλλὰ ποὺ ἔμοιαζε νὰ ὁδηγεῖ σὲ χῶρο ἀνοιχτό. Ποιός νάταν, τάχα, ὁ ἀνοιχτός αὐτὸς χῶρος ποὺ τόσα πλήθη ζητοῦσαν νὰ τὸν κατακλύσουν;

“Ἄσ μπῶ κ’ ἔγὼ μὲ τὰ πλήθη, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας. Καὶ πῆρε θέση πίσω ἀπὸ κείνους ποὺ ἡταν μπροστὰ στὴ θυρίδα ὅπου πουλιόνταν τὰ εἰσιτήρια. “Οταν, ὕστερ' ἀπὸ κάμποση ὥρα, πῆρε ὁ Ζαρατούστρας τὸ εἰσιτήριό του καὶ μπῆκε στὸ μεγάλον ἀνοιχτὸ χῶρο μὲ τὶς ἑκατὸ χιλιάδες ἀμφιθεατρικὲς θέσεις, πληροφορήθηκε ἀπὸ τὸ διπλανό του ὅτι τ’ ἀπόγευμα ἐκεῖνο θὰ σημειωνόταν ἔνα μεγάλο γεγονός: θὰ γινόταν στὸ γήπεδο ποὺ ἡταν μπροστὰ του ἡ ἐτήσια συνάντηση τῶν δυὸ πιὸ ἀγαπητῶν ὅμαδων ποδοσφαίρου τῆς μεγάλης πολιτείας.

Τὸ θέαμα θάν’ ἐνδιαφέρον, εἶπε ὁ Ζαρατούστρας μέσα του· τὸ θέαμα τῶν ποδοσφαιριστῶν, ἀλλὰ προπάντων τὸ θέαμα τῶν θεατῶν. ‘Ωστόσο, δὲ θὰ πρέπει νὰ παρασυρθῶ ἀπὸ τὰ θεάματα· δὲν ἔχω καιρὸ νὰ παρακολουθήσω τὰ ὅσα θὰ γίνονται στὸ γήπεδο ἢ στὶς κερκίδες. ‘Η δουλειά μου εἶν’ ἄλλη· καὶ πρέπει νὰ κάνω τὴ δουλειά μου. Πρέπει νὰ διδάξω. ’Απὸ ποῦ, ὅμως, νὰ μιλήσω; Δὲ θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μιλήσω ἀπὸ τὸ μικρόφωνο. ‘Η εὐκαιρία θάταν, βέβαια, μεγάλη· ἀνάμεσα στοὺς ἑκατὸ χιλιά-

δες ἀνθρώπους θάταν κάμποσοι ποὺ θὰ δέχονται νὰ τοὺς βοηθήσω· κ' ἵσως νὰ βρισκόταν ἀνάμεσα στοὺς ἑκατὸ χιλιάδες ἐν ας — ἔστω καὶ μόνον ἐνας — ποὺ θὰ γινόταν μαθητὴς καὶ φίλος μου. Μπορεῖ, ὅμως, ὁ ἀριθμὸς ἑκατὸ χιλιάδες νᾶναι μικρὸς γιὰ νὰ περιλάβει τὸν ἐναν· ἵσως θάπρεπε ὁ ἀριθμὸς ποὺ θὰ περιεῖχε τὸν ἐναν νᾶναι τούλαχιστον ἐνα ἑκατομμύριο ἥ καὶ πολὺ μεγαλύτερος· ἥ θάπρεπε νᾶναι — γιατὶ κι' αὐτὸ εἶναι πιθανὸ — μονάχα ὁ ἀριθμὸς ἐν ας ποὺ θὰ περιεῖχε τὸν ἐν αν. Καλύτερα, λοιπόν, ποὺ δὲ θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν ν' ἀπευθυνθῶ ἀπὸ τὸ μικρόφωνο στοὺς ἑκατὸ χιλιάδες. Δὲν ἔχω ἄλλη ἐκλογὴ παρὰ νὰ μιλήσω ἀπὸ τὴ θέση τούτη ὅπου βρίσκομαι καθισμένος. Θὰ ύψωσω τὴ φωνὴ μου ὅσο μπορῶ περισσότερο· θὰ μ' ἀκούσουν ἔτσι πέντε, δέκα, ἵσως καὶ πενήντα ἥ ἑκατὸ ἀνθρωποι, ὅσοι βρίσκονται γύρω μου. Δὲν ύπάρχει ἄλλη λύση.

Ἐνῶ ἔλεγε ὁ Ζαρατούστρας τὰ λόγια αὐτὰ στὸν ἑαυτό του, τὸ παιχνίδι εἶχε ἀρχίσει. 'Ο Ζαρατούστρας, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὶς σκέψεις του, δὲν πρόσεξε ὅτι εἶχε ἀρχίσει· δὲν ἀκούσε καν τὶς λαχές, ποὺ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς εἶχαν ἀρχίσει νὰ ύψωνονται. Καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ νόμισε ὅτι ἡταν ἔτοιμος νὰ ἐκτελέσει τὸ ἔργο του — καὶ ἡταν ἀκριβῶς ἥ στιγμὴ ποὺ τὸ πρῶτο γκῶλ εἶχε προκαλέσει ἐνα πανδαιμόνιο κραυγῶν κ' ἐπιφωνημάτων — ὁ Ζαρατούστρας ἀρχίσε νὰ μιλάει :

Σᾶς συμπαθῶ, ὀγαπητοὶ φίλαθλοι· ύπάρχει μέσα σας κάποια ἀνιδιοτέλεια ποὺ μπορεῖ νὰ ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς σας. Πολλοὶ εἶναι οἱ δρόμοι ποὺ ὁδηγοῦν στὴ σωτηρία, περισσότεροι — πολὺ περισσότεροι — ἀπὸ τοὺς δρόμους ποὺ ὁδηγοῦν στὸν ὅλεθρο καὶ στὴν ἀπώλεια. Καὶ μπορεῖ ὁ δρόμος ποὺ διαλέξατε νᾶν' ἐνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καλοὺς δρόμους· ἵσως, μάλιστα, ἐνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους. Δὲν εῖμαι, ὅπως βλέπετε, διόλου δογματικός· πρὶν ἀποφασίσω νὰ διδάξω, διδάχθηκα, ἐνῶ οἱ πιὸ πολλοὶ διδάσκουν χωρὶς νᾶχουν διδαχθεῖ ποτέ τους τίποτε. 'Εγὼ δὲν πῆρα ἔτοιμο ἐνα δόγμα γιὰ νὰ τὸ ἐπιβάλω σ' ὅλους· ἔγὼ πῆρα ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ καθενὸς — ἀκόμα κ' ἐνὸς τυφλοῦ — τὰ φῶτα μου· ἥ κάθε ματιὰ ποὺ ρίχνει ἐνας ἀνθρωπος, ὁ κάθε ἀνθρωπος, εἶναι καὶ μιὰ σκέψη. Καὶ μάζεψα ματιές καὶ σκέψεις ἀπ' ὅλους σας· ἔτσι διδάχθηκα πολλά, γι' αὐτὸ ἔχω καὶ τὸ δικαίωμα νὰ διδάξω κ' ἔγὼ κάτι.

Σιωπή! — λέει ἐπιτακτικὰ στὸν Ζαρατούστρα ἐνας φίλα-

θλος πού καθόταν μπροστά του, διακόπτοντας γιὰ ἔνα δευτερό-
λεπτό τὶς κραυγὴς ποὺ ὁ ἕδιος σχεδὸν ἀδιάκοπα ἔβγαζε.

Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας· ἐγὼ μιλάω,
ἔνῶ σεῖς κραυγάζετε.

‘Η μουρμούρα σας εἶν’ ἔνας ἐνοχλητικὸς ἀντιπερισπασμὸς
στὰ ἐπιφωνήματά μας, παρατήρησε ἔνας ἄλλος φίλαθλος ποὺ
ῆταν δεξιά του.

Κάθε ἀντίσταση, σκέφθηκε ὁ Ζαρατούστρας, εἶν’ ἔνα κίνητρο
γιὰ δράση· ἐγὼ θὰ ἔκτελέσω τὸ ἔργο μου. Δὲ θάξιζε τὸ ἔργο μου,
ἄν ἦταν εὔκολο καὶ δὲ συναντοῦσε ἀντίδραση.

‘Ο Ζαρατούστρας σώπασε γιὰ ν’ ἀνασυγκροτήσει τὶς σκέ-
ψεις του καὶ σὲ λίγη ὥρα ἀρχισε πάλι νὰ μιλάει· καὶ μίλησε μὲ
τὸν ἀκόλουθο τρόπο, ὑψώνοντας τὴ φωνὴ του ὡς τὸ ὅριο ἐκεῖνο
πού, ἀν τὸ ξεπερνοῦσε, θὰ γινόταν κραυγὴ :

“Αἱ ὑψώσω ἀκόμα περισσότερο τὴ φωνὴ μου, καλοί μου φί-
λαθλοί, θὰ γίνει κραυγὴ καὶ θὰ πάψει νὰ σᾶς ἐνοχλεῖ. ’Εγώ, ὅμως,
εἴμαι ὑποχρεωμένος νὰ σᾶς ἐνοχλήσω, ὅσο κι’ ἀν σᾶς συμπαθῶ.
Τὸ ἔργο μου εἶναι νὰ σᾶς βοηθάω κι’ ὅταν ἀκόμα νομίζετε ὅτι δὲ
χρειάζεστε βοήθεια. Πότε νομίζετε ὅτι χρειάζεστε βοήθεια;
Μήπως νομίζετε ὅτι χρειάζεστε βοήθεια μόνο καὶ μόνο ἀν πέσετε
στὴ θάλασσα χωρὶς νὰ ξέρετε νὰ κολυμπᾶτε ἢ ἀν βρεθεῖτε χωρὶς
λεφτὰ καὶ δὲν ἔχετε νὰ φᾶτε οὔτε ψωμὶ ἢ ἀν εἰστε μεθυσμένοι καὶ
δὲ μπορεῖτε νὰ κρατηθεῖτε στὰ πόδια σας; Καὶ σ’ αὐτές, βέβαια,
τὶς περιπτώσεις χρειάζεστε βοήθεια· ἀλλὰ τὸ ξέρετε ὅτι
χρειάζεστε· ἀκόμα κι’ ὁ μεθυσμένος τὸ ξέρει ὅτι χρειάζεται νὰ
στηριχθεῖ σὲ κάποιον, ἔστω κι’ ἀν παίρνει ἔνα στύλο τηλε-
γράφου γι’ ἀνθρωπο. ’Εγώ, ὅμως, ἥρθα στὸν κόσμο γιὰ νὰ σᾶς
πῶ ὅτι χρειάζεστε βοήθεια καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν τὴ ζητᾶτε.
Καὶ εἴμαι πρόθυμος νὰ σᾶς τὴν προσφέρω· εἴμαι ταγμένος καὶ πρό-
θυμος νὰ προσφέρω ὅτι ἀκριβῶς δὲν ζητᾶτε. “Ο, τι ζητᾶτε,
τὸ γνωρίζετε· καὶ ὅτι γνωρίζετε, τὸ βρίσκετε, ἔστω καὶ μὲ τὴ
φαντασία σας. ”Ο, τι, ὅμως, δὲ γνωρίζετε καὶ ὅτι ὑπάρχει, πῶς
μπορεῖ νὰ τὸ ζητήσετε; Κ’ ἐγὼ σᾶς λέω ὅτι χρειάζεστε πολὺ πε-
ρισσότερο ὅτι ἀκριβῶς δὲ γνωρίζετε καὶ ὅτι ὑπάρχει.

‘Ἐπὶ τέλους! — παρατήρησε ἔνας ἄλλος φίλαθλος· θὰ σταμα-
τήσει ἡ γλώσσα σας νὰ λέει... νὰ λέει;

“Οχι, κύριε, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα
νὰ σταματήσω νὰ λέω. ”Εσεῖς νομίζετε ὅτι ἡ σιωπὴ μου σᾶς εἶναι

πιὸ χρήσιμη· ἵσως νάχετε δῆς ἐνα σημεῖο δίκιο· θὰ ρθεῖ καὶ ἡ ὥρα τῆς σιωπῆς μου ποὺ θάναι ἡ ὥρα τοῦ θανάτου μου. Ἀλλὰ γιὰ νάναι ὁ θάνατός μου χρήσιμος, πρέπει νὰ σᾶς ἔχω ἐνοχλήσει, ὅσο ζῶ, μὲ τὴ φωνή μου· πρέπει νὰ σᾶς ἔχω ἐνοχλήσει τόσο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ εὐχηθεῖτε τὸ θάνατό μου, γιὰ νὰ τὸν προκαλέσετε μάλιστα, ἐσεῖς οἱ ἴδιοι, μὲ τρόπο βίαιο. Ναί, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, σκοπός μου εἶναι νὰ σᾶς βιοηθήσω μὲ ὅ,τι δὲ φανταστήκατε ποτὲ ὅτι σᾶς χρειάζεται· ἔργο μου εἶναι νὰ σᾶς προσφέρω ὅ,τι ἀκριβῶς δὲ γνωρίζετε ὅτι ὑπάρχει. Καὶ σᾶς λέω: ὑπάρχουν θάνατοι χρήσιμοι, πιὸ χρήσιμοι κ' ἀπὸ τὶς ζωὴς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τέτοιος θάνατος θάναι ὁ δικός μου. Ἐσεῖς νομίζετε τὴν ὥρα τούτη ὅτι δὲ θὰ σᾶς χρειάζεται· ναί, ἔτσι νομίζετε. Πῶς μπορεῖ, βέβαια, νὰ ξέρετε ὅτι σᾶς χρειάζεται ὁ θάνατός μου ποὺ σᾶς εἶναι ἄγνωστος! "Ω, καταλαβαίνω ιαλὰ τὴν ἀδιαφορία ποὺ δείχνετε ἀπέναντί μου· δὲ μπορεῖτε ἀκόμα νὰ ξέρετε ποιός θάνατος προετοιμάζεται μέσα μου καὶ πόσο χρήσιμος θὰ σᾶς εἶναι!

"Αν δὲ σωπάσετε, θὰ φωνάξουμε τὴν ἀστυνομία! — εἶπε στὸν Ζαρατούστρα ὁ φίλαθλος ποὺ καθόταν μπροστά του.

"Ο Ζαρατούστρας δὲν ἀκουγε πιὰ παρὰ μόνο τὴν ἴδια του τὴ φωνή. Κ' ἔξακολούθησε νὰ λέει: Θ' ἀλλάξω, ἀγαπητοὶ φίλαθλοι, τὸ θέμα μου, γιατὶ βλέπω ὅτι δὲ σᾶς ἐνδιαφέρει ὁ θάνατός μου. Εἶναι πρόωρο ἀκόμα γιὰ σᾶς τὸ θέμα αὐτό· γιὰ μένα δὲν εἶναι, ἀλλὰ ἀφοῦ εἶναι γιὰ σᾶς, ἔχω καθῆκον νὰ συμμορφωθῶ καὶ νὰ καθυστερήσω τὸ θάνατό μου. "Ας ἀλλάξω, λοιπόν, τὸ θέμα. Θὰ μιλήσω γιὰ κάτι ποὺ χωρὶς ἄλλο σᾶς ἐνδιαφέρει. Λένε — καὶ τὸ ὑποστηρίζουν καὶ οἱ εἰδικοὶ — ὅτι εἶστε πολλοί, πάρα πολλοί, οἱ κάτοικοι τῆς μεγάλης αὐτῆς πολιτείας. Πῶς θάταν, ὅμως, ἡ πολιτεία σας μεγάλη, ἀν δὲν εἶχατε γίνει ἐσεῖς πολλοί, πάρα πολλοί; "Εγὼ νομίζω, ἀντίθετα, ὅτι εἶστε πολὺ λιγώτεροι ἀπ' ὅσους θὰ μποροῦσε νὰ χωρέσει ἡ πόλη αὐτή. "Εδῶ μέσα ἔχετε χωρέσει ἑκατὸ χιλιάδες ἀνθρώποι. "Αλλα δέκα τέτοια γήπεδα καὶ τὸ στεγαστικὸ πρόβλημα θὰ ἔχει λυθεῖ. Τὰ γήπεδα αὐτὰ εἶναι μιὰ μεγάλη ἀπόδειξη ὅτι οἱ ἀνθρώποι προτιμοῦν νὰ ζοῦν στριμωγμένοι, νάναι ὅλοι μαζί, ν' ἀπαρτίζουν μιὰ μάζα συμπαγῆ καὶ ἀδιαίρετη, νάναι ἀλληλένδετοι καὶ ἀλληλέγγυοι. "Ενα κοινοβούλιο ἀπὸ διακόσιους ἡ τριακόσιους ἐκλεκτοὺς προκαλεῖ περισσότερη ἀσφυξία ἀπὸ ἐνα τέτοιο γήπεδο μ' ἑκατὸ χιλιάδες φίλαθλους! Πολλοὺς χωράει μιὰ πόλη, πολὺ

περισσότερους ἀπ' ὅσους φαντάζονται οἱ εἰδικοί, φτάνει νὰ ὑπάρχει καὶ τι ποὺ νὰ τοὺς ἔνωνται καὶ ποὺ νὰ τοὺς κάνει νὰ δέχονται νὰ στριμωχτοῦν, νὰ συγκεντρωθοῦν στὸ μικρότερο δυνατὸ τόπο. Δὲν εἶναι οἱ διαστάσεις τοῦ τόπου ποὺ ὁρίζουν τὴ χωρητικότητα. ‘Η πόλη σας χωράει πολὺ περισσότερους· κι’ ὁ κόσμος χωράει περισσότερους ἀνθρώπους, φτάνει νὰ δεχθοῦν οἱ ἀνθρωποι νάναι μικρότεροι, στενότεροι, ἀπλούστεροι, καλύτεροι, πιὸ ἀγαπημένοι μεταξύ τους, πιὸ ἀλληλένδετοι. ’Αν ὑπάρχει τὴν ὕρα τούτη κάποιος ὑπερπληθυσμός, τὸν ἐπικίνδυνο αὐτὸν ὑπερπληθυσμὸν δὲν τὸν ἔχουν προκαλέσει οἱ πολλοὶ καὶ ἀνώνυμοι, ἀλλὰ οἱ προσωπικότητες· γέμισε ὁ κόσμος ἀπὸ προσωπικότητες ποὺ δὲ δέχονται νὰ στριμωχτοῦν ὅπως ἐσεῖς καὶ ποὺ ἀπαιτοῦν νὰ ὑπάρχει ζωτικὸς χῶρος γύρω τους γιὰ ν’ ἀξιοποιήσουν τὴν παρουσία τους. Ναί, ὁ ὑπερπληθυσμὸς ὀφείλεται στοὺς πάρα πολλοὺς « ὀλίγους »· ναί, οἱ « ὀλίγοι » ἔγιναν πολλοί, κι’ αὐτὸς εἶν’ ὁ μεγάλος κίνδυνος.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ποὺ ὁ Ζαρατούστρας νόμισε ὅτι εἴπε μιὰν ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες ἀλήθειες του, τὸν πλησιάζει ἔνας ἀστυφύλακας — φαίνεται ὅτι κάποιος θὰ τὸν ἐκάλεσε νὰ παρέμβει — καὶ λέει στὸν Ζαρατούστρα: Παρακαλῶ, κύριε, νὰ μ’ ἀκολουθήσετε.

“Αν καὶ ἀπόρησε, ὁ Ζαρατούστρας συμμορφώθηκε. Σὲ λίγο βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ γήπεδο.

Θάπρεπε νὰ σᾶς πάω στὸ αὐτόφωρο, ἀλλὰ σᾶς ἀφήνω ἐλεύθερο, τοῦ λέει ὁ ἀστυφύλακας· φτάνει νὰ μὴν ξαναπατήσετε μέσα.

Τί ἔκαμα, κύριε; — τὸν ρωτάει ὁ Ζαρατούστρας· γιὰ ποιό λόγο θὰ μὲ πηγαίνατε στὸ αὐτόφωρο;

‘Επὶ διαταράξει τῆς κοινῆς ἡσυχίας, ἀπαντάει ὁ ἀστυφύλακας.

‘Ἐνῶ ὄλοι κραύγαζαν, ἔγὼ μιλοῦσα μονάχα, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας.

Αὐτὸς εἶν’ ἀκριβῶς τὸ λόθιος σας, παρατήρησε ὁ ἀστυφύλακας· εἴτε τραγουδᾶτε ὅταν οἱ ἄλλοι κοιμοῦνται, εἴτε μιλᾶτε κανονικὰ ὅταν οἱ ἄλλοι κραυγάζουν, τὸ ὕδιο κάνει· καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις κάνετε ὅτι δὲν κάνουν οἱ ἄλλοι, κ’ ἔτσι διαταράσσετε τὴν κοινὴ ἡσυχία.

‘Αφοῦ είμαι ἔνοχος, νὰ μὲ πᾶτε στὸ αὐτόφωρο, τοῦ λέει τότε ὁ Ζαρατούστρας.

Αφῆστε με ἥσυχο, παρατήρησε κάπως ἀπότομα ὁ ἀστυφύλακας· δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σᾶς πάρω στὸ αὐτόφωρο· βιάζομαι νὰ γυρίσω μέσα καὶ νὰ ἰδῶ τί γίνεται. Αὐτὸν μούλειπε νὰ χάσω γιὰ χάρη σας τὶς τελευταῖς φάσεις τοῦ πρώτου ἡμιχρόνιου.

9

Μελαγχολικὸς ὁ Ζαρατούστρας ἀπομακρύνθηκε. Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του, ἐνῷ περπατοῦσε χωρὶς σκοπὸν καὶ κατεύθυνση: Θὰ φταίω χωρὶς ἄλλο ἐγὼ ὁ ἴδιος· δὲν ἥξερα τί ἔλεγα· τὸ κήρυγμά μου ἦταν μᾶλλον ἀσυνάρτητο. Γι' αὐτό, φαίνεται, μ' ἔβγαλαν ἔξω, κι' ὁ ἀστυφύλακας δὲ θέλησε νὰ μοῦ πεῖ τὸν πραγματικὸν λόγο. "Ἄν μιλοῦσα καλύτερα — ἂν ἔλεγα ὅσα εἶπα τὸ πρωΐ στὴν ἐκκλησία —, θὰ μὲ πρόσεχαν, θὰ σταματοῦσε ἵσως καὶ τὸ μάτρικον θὰ μὲ καλοῦσαν νὰ μιλήσω ἀπὸ τὸ μικρόφωνο στοὺς ἑκατὸν χιλιάδες· οἱ φίλαθλοι εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πιστούς, δηλαδὴ ἀπὸ κείνους ποὺ εἶναι βέαιοι πώς εἶναι πιστοί.

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας, περπατώντας κάμποση ὁρα χωρὶς νὰ διώσει καμμιὰ κατεύθυνση στὰ βήματά του, βρέθηκε σὲ κάποιαν ἄκρη τῆς μεγάλης πολιτείας, σὲ μιὰν ἄκρη ποὺ δὲν τὴν εἶχε γνωρίσει ἀκόμα. Ἔκει ἦταν μιὰ πύλη. Θάναι ἡ παλιὰ πύλη ποὺ χρησίμευε ἄλλοτε ως μόνη νόμιμη εἴσοδος στὴ μεγάλη πολιτεία, σκέφθηκε ὁ Ζαρατούστρας· ἵσως θάπρεπε νὰ εἶχα μπεῖ κ' ἐγὼ ἀπὸ δῶ γιὰ νάναι νόμιμη ἡ παρουσία μου στὴν πόλη. Καὶ μοῦ φαίνεται γνωστὴ ἡ πύλη αὐτή· κάποτε, ἂν δὲν κάνω λάθος, βρέθηκα ἀπόξω, καὶ δὲ μπῆκα· κάποτε, δηλαδὴ ὅταν ἦμουν ὁ ἄλλος Ζαρατούστρας, ὁ προηγούμενος, ὁ μέγας.

Κ' ἐνῷ ἔλεγε τὰ λόγια αὐτὰ στὸν ἑαυτό του, βλέπει ξαφνικὰ μπροστά του τὸν ἴδιο τρελὸν ποὺ εἶχε ἴδει καὶ ἄλλοτε μπροστά στὴν πύλη αὐτή καὶ πού, ἐπειδὴ εἶχε τὴ μανία νὰ πιθηκίζει καὶ νὰ μιμεῖται τὸν Ζαρατούστρα, τὸν εἶχαν βγάλει τότε «ἡ μαϊμοῦ τοῦ Ζαρατούστρα».

Δὲ σοῦ τάλεγα; — τοῦ λέει ὁ τρελός· δὲν ἔπρεπε νὰ μπεῖς διόλου στὴ μεγάλη αὐτὴ πόλη! Καὶ τότε συμμορφώθηκες μὲ τὴ σύστασή μου. Ἔγὼ σοῦ εἶπα νὰ φτύσεις ἐπάνω της καὶ νὰ γυρίσεις πίσω. Ἐσὺ μοῦ εἶπες τότε μιὰ μεγάλη ἀνοησία. Μοῦ εἶπες: "Οπου δὲ μπορεῖς πιὰ ν' ἀγαπᾶς, πρέπει ν' ἀντιπαρέρχεσαι. Πάντως — ἔστω καὶ λέγοντας τὴν ἀνοησία αὐτὴ — δὲ μπῆκες καὶ γύρισες πίσω. "Ετσι συμμορφώθηκες μὲ τὴ σύστασή

μου, μόνο πού ἀπὸ ἔγωισμὸ θέλησες νὰ δώσεις ἄλλο νόημα στὴν πράξη σου.

Τί θὲς καὶ βρίσκεσαι μπροστά μου ; — τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας.

Αὕτὴ τὴ φορὰ βρίσκομαι μπροστά σου, ἀπαντάει ὁ τρελός, ὅχι γιὰ νὰ σοῦ ἐμποδίσω τὴν εἰσόδο στὴ μεγάλη πολιτεία, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσω τὴν ἔξοδό σου. Φτύσε καὶ μεῖνε στὴ μεγάλη πόλη πού ἐπάνω τῆς θάχεις φτύσει !

Θὰ μείνω, τοῦ λέει ὁ Ζαρατούστρας· ἀλλὰ καὶ πάλι, ὅπως καὶ τότε, δὲ νὰ φτύσω. Θὰ συμμορφωθῶ κι' αὐτὴ τὴ φορὰ, ἀλλάζοντας ὅμως καὶ πάλι τὸ νόημα πού θάχει ἡ πράξη τῆς παραμονῆς μου στὴ μεγάλη αὐτὴ πόλη. Καὶ ὅπου ἀκόμα δὲ μπορεῖς ν' ἀγαπᾶς, δὲ ν πρέπει ν' ἀντιπαρέρχεσαι !

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας ξαναμπῆκε στὴ μεγάλῃ πολιτείᾳ· αὐτὴ τὴ φορὰ ξαναμπῆκε ἀπὸ τὴν παλιὰ πύλη, κ' ἔτσι ἡ εἰσόδος του ἔγινε νόμιμη.

10

Καὶ εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας περπατώντας ἄσκοπα: καλὰ ἔκανα ποὺ δὲν ἀφησα νὰ παραταθεῖ ἡ συνομιλία μου μὲ τὸν τρελό. Ἀλλοτε — τότε ποὺ ἥμουν ὁ μέγας Ζαρατούστρας — τὸν εἶχα ἀφήσει νὰ μοῦ κάμει ὄλόκληρο κήρυγμα. Καὶ εἶχα ἀκούσει ἀπὸ τὰ μαῖμουδίστικα χείλη του ὅσα ἀκριβῶς θάλεγα τότε κ' ἐγώ. Ἀλλὰ δὲ μοῦ ἀρεσε ποὺ τ' ἀκουσα ἀπὸ τὰ χείλη του· καὶ τοῦ εἶπα, ὅταν τὸν ἀκουσα νὰ λέει λόγια περιφρονητικὰ γιὰ τὴ μεγάλη πολιτεία, ὅτι περιφρονῶ τὴν περιφρόνησή του, ἐνῶ κ' ἐγὼ περιφρονοῦσα, στὸν ἕδιο βαθμὸ ὅπως ἐκεῖνος, καὶ γιὰ τοὺς ἕδιους ἀκριβῶς λόγους, τὴ μεγάλη πολιτεία. Καὶ δὲν τὴν περιφρονούσαμε, ἐκεῖνος κ' ἐγώ, γιατ' ἦταν ἡ Βαθυλών, ἡ μεγάλη, ἡ μάτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. Δὲν τὴν περιφρονούσαμε γιατ' ἦταν ἡ ἐστία τῆς μεγάλης ἀμαρτίας, ἀλλὰ τὴν περιφρονούσαμε γιὰ τὶς μικρές καθημερινές ἀρετὲς καὶ κακίες της. Δὲ μπορούσαμε, ὁ τρελὸς κ' ἐγώ, νὰ τὸ ἀνεχθοῦμε νὰ παίρνει ἡ μεγάλη πολιτεία τὶς μεγάλες σκέψεις — κ' ἔννοοῦσα ἐγὼ τότε προπάντων τὶς δικές μου — καὶ νὰ τὶς βράζει ζωντανές, λυώνοντας τὶς μεγάλες σκέψεις μέσ' στὸ καζάνι της γιὰ νὰ γίνουν μαλακές, γλιστερές, μικρές. Δὲ μπορούσαμε, ὁ τρελὸς κ' ἐγώ, ν' ἀνεχθοῦμε τὴν καθημερινὴ μικρὴ ὑπόσταση καὶ ἀπα-

σχόληση τῶν ἀνθρώπων τῆς μεγάλης πολιτείας. Νομίζαμε ὅτι τὸ λόγο τὸν κάνουν οἱ ἀνθρωποι αὐτοὶ λογοπαίγνιο, ἐνῶ λογοπαίγνια ἦταν τὰ πιὸ πολλὰ ποὺ ἔλεγα ἐγὼ ὁ ἴδιος. Κ' ἡμουν ἔτοιμος νὰ φτύσω ἐπάνω στὴν πόλη, ὃν δὲ μοῦ τολεγε ὁ τρελὸς — ἡ μαῖμοῦ τοῦ Ζαρατούστρα — νὰ τὸ κάνω. Καὶ τότε, γιὰ ν' ἀντιδράσω στὸν ἀνυπόφορο τρελό, ἀποφάσισα, ἀντὶ νὰ φτύσω καὶ νὰ φύγω, νὰ πῶ — γυρίζοντας τὴν πλάτη μου στὴν πόλη — ἐνα ρητό. Καὶ ὅπως μοῦ εἶχε συμβεῖ κάμποσες φορές, εἴπα ἐνα ρητὸ ποὺ κάτι ἄξιζε καὶ ποὺ δὲν ἦταν σκέτο λογοπαίγνιο, ὅπως τόσες ἄλλες φράσεις μου. ‘Υπάρχει, ὅμως, κ' ἐνα ρητὸ ποὺ ἄξιζει ἀκόμα περισσότερο· κι' αὐτὸ τὸ εἶπα σήμερα, προσθέτοντας ἐνα « δέν » στὸ παλιὸ ρητὸ τοῦ Ζαρατούστρα καὶ κάνοντάς το ἔτσι θετικό.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶχε φτάσει ὁ Ζαρατούστρας σ' ἐνα ὑπαίθριο φοιτητικὸ καφενεῖο, στὴν πανεπιστημιακὴ συνοικία τῆς μεγάλης πολιτείας.

Περάστε νὰ καθήσετε μαζί μας, λέει στὸν Ζαρατούστρα ἐνας φοιτητής.

Εὐχαρίστως, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ἔχω πάρει ἀκόμα τὸ πτυχίο μου, κ' ἔτσι ἀνήκω σὲ σᾶς. Κι' ὁ Ζαρατούστρας πῆρε θέση σὲ μιὰ συντροφιὰ πέντε - δέκα φοιτητῶν.

Είστε ὁ αἰώνιος φοιτητής; — τὸν ρωτάει ὁ ἐνας ἀπὸ τοὺς νέους.

Ναί, χωρὶς νᾶμαι αἰώνιος, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· ἀντὶ, ὅμως, νὰ μοῦ θέτετε σεῖς ἐρωτήματα, θὰ σᾶς θέσω ἐγὼ ποὺ ἔχω προβάδισμα λόγῳ ἀρχαιότητος. Πεῖτε μου, τί σημαίνει τὸ ρητό: “Οπου δὲ μπορεῖς πιὰ ν' ἀγαπᾶς, πρέπει ν' ἀντιπαρέχεσαι;

Κάπου τόχω ἀκούσει τὸ ρητὸ αὐτό, λέει ἐνας φοιτητής· τὸ εἶπε ἐνα μεγάλος σοφός!

‘Ο Ζαρατούστρας σκέφθηκε: ‘Ἐπιτέλους ἀπάντησα καὶ κάπιον ποὺ ἔχει ἀκούσει κάτι γιὰ τὸν Ζαρατούστρα. Καὶ ρωτάει τὸ φοιτητή: Προσπαθήστε νὰ θυμηθεῖτε· ποιός ἦταν ὁ μεγάλος σοφός;

‘Ηταν ἐνας τρελός, ἡ μᾶλλον μωρός, ἀπαντάει ὁ φοιτητής· συνήθιζε νὰ στριφογυρίζει χωρὶς λόγο στὴν παλιὰ ἀχρηστευμένη πύλη τῆς μεγάλης μας πολιτείας.

Τὸν ἀλιτήριο! — εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· μούκλεψε

τὸ ρητὸ ποὺ τοῦ εἶχα πεῖ καὶ τὸ παρουσίασε δικό του. Καὶ ρώτησε τὸ φοιτητή : Μπορεῖ, τάχα, ἔνας μωρὸς νὰ πεῖ σοφίες ;

"Ω, βέβαια, ἀπαντάει ὁ ἴδιος φοιτητής· ὅπως μπορεῖ καὶ ὁ σοφὸς νὰ λέει μωρίες· κ' οἱ σοφοί μας λένε πολλὲς καὶ, ἀν δὲν τὶς ἐπαναλάβουμε στὶς ἔξετάσεις, μᾶς ἀπορρίπτουν.

Καὶ τὸ ρητὸ ποὺ ἔλεγε ὁ τρελὸς ἢ ὁ μωρὸς τῆς παλιᾶς πύλης, ρωτάει ὁ Ζαρατούστρας, ποιά σοφία περιέχει ;

Νὰ σᾶς πῶ, ἀπαντάει ἔνας ἄλλος φοιτητής· τὸ νόημα τοῦ ρητοῦ εἶναι ὄλοφάνερο· λέει ἀπλούστατα ὅτι, ἀν βαρέθηκες τὴ φιλενάδα σου, πρέπει νὰ τὴν παρατήσεις χωρὶς ἔξηγήσεις καὶ τύψεις.

Αὔτὸ δὲν τὸ σκέφθηκα, λέει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ἔχω ἴδεα ἀπὸ κοπέλες καὶ φιλενάδες· εἶναι πολὺ ἀργὰ γιὰ ν' ἀποκτήσω πιὰ τὴν πτεῖρα. "Έχω, ὅμως, τὸ αἴσθημα ὅτι τὸ σοφὸ ρητὸ τοῦ μωροῦ ἔχει κι' ἄλλο νόημα. "Έχει τὸ νόημα ὅτι, ἀν δὲ μπορεῖς πιὰ ν' ἀγάπᾶς, πρέπει ν' ἀντιπαρέρχεσαι γιὰ ν' ἀποφύγεις νὰ μισήσεις. Κ' ἐκεῖνος ποὺ τὸ εἶπε πρῶτος τὸ ρητὸ — ἀν θέλετε, ὁ τρελὸς τῆς πύλης — ἐννοοῦσε ὅτι πρέπει ν' ἀποφεύγεις νὰ μισεῖς ὅχι γιατὶ τὸ μῆσος εἶναι κακό, ἀλλὰ γιατὶ δὲν ἀξίζει νὰ μισεῖς ὅτι δὲν ἀξίζει ἀγάπη. Συμφωνεῖτε σεῖς μὲ τὴ σκέψη αὐτή ;

'Η σκέψη εἶναι ἐνδιαφέρουσα, λέει ὁ φοιτητής ποὺ εἶχε προσκαλέσει τὸν Ζαρατούστρα νὰ καθήσει· σεῖς, ὅμως, εἶστε ἀκόμα πιὸ ἐνδιαφέρων κι' ἀπὸ τὴ σκέψη ποὺ ἀναπτύξατε. Ξέρετε γιατί σᾶς προσκάλεσα νὰ καθήσετε μαζί μας ; "Ηθελα νὰ βεβαιωθῶ ἀν εἶστ' ἐκεῖνος ποὺ ἔκαμε τὸ πρωΐ τὸ κήρυγμα στὴν ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Πνεύματος· εἶχα μπεῖ μέσα κατὰ τύχην· τώρα βεβαιώθηκα ὅτι εἶστε σεῖς.

'Αρχίζω νὰ γίνομαι διάσημος, εἶπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας. Καὶ ρώτησε τὸ φοιτητή : Σᾶς ἄρεσε τὸ κήρυγμά μου ;

Μοῦ ἄρεσε, ἀπαντάει ὁ φοιτητής· κι' ἀκόμα περισσότερο μοῦ ἄρεσαν τὰ ἐπεισόδια ποὺ ἐπακολούθησαν· τώρα δὰ μιλοῦσα στοὺς συναδέλφους μου γιὰ ὅλ' αὐτά. Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ μιλοῦσα παρουσιαστήκατε. Εἶστε πανταχοῦ παρὼν ὅπου μιλοῦν γιὰ σᾶς; Δὲν εἰρωνεύομαι διόλου, κύριε· ρωτάω στ' ἀλήθεια, γιατὶ δὲ μπορῶ ν' ἀποδώσω σὲ ἀπλὴ σύμπτωση οὔτε τὸ ὅτι μπῆκα τὸ πρωΐ — πρᾶγμα ποὺ δὲν ἔχω ξανακάνει — στὴν ἐκκλησία, οὔτε τὸ ὅτι καταφθάσατε, χωρὶς προσυνεννόηση, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ μιλοῦσα γιὰ σᾶς. Δὲν ὑπάρχουν στὸν κόσμο συμπτώσεις.

'Ωστόσο, μπορεῖ νὰ ~~τί~~ ^{τί} οὐπάρχουν, λέει ὁ Ζαρατούστρας· καὶ

μπορεῖ οἱ συμπτώσεις νάναι φυσικώτερες κι' ἀπ' τοὺς φυσικούς νόμους ποὺ τὶς ἀποκλείουν καὶ τὶς ἀνάγουν σὲ ἀπτές αἰτίες. ‘Υπάρχουν πολλὰ ποὺ θὰ γίνουν στὸ μέλλον χωρὶς καμμιὰν αἰτία καὶ θάναι στὸν κόσμο ξεκρέμαστα, γεγονότα μετέωρα στὸ κενό. Ναί, κύριοι· ὁ κόσμος πάει νὰ ἔξαντλήσει τὶς αἰτίες ποὺ προσδιορίζουν τὴν κίνηση καὶ τὴν ζωή του· κι' ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θάχουν ἔξαντληθεῖ οἱ αἰτίες, θὰ ἐπικρατήσει κάτι ἄλλο ποὺ ἔχει ἴσως ἀρχίσει κιόλας νὰ δρᾶ καὶ ποὺ ἥ παρουσία μου στὸν κόσμο τὸ ἐπισημαίνει.

Θάπρεπε νὰ καταλάβετε, κύριε, τὴν ἔδρα τῆς φιλοσοφίας στὸ πανεπιστήμιο, λέει στὸν Ζαρατούστρα ἔνας φοιτητής.

Γιατὶ ὅχι; — λέει ὁ Ζαρατούστρας· θὰ ρθῶ μιὰ μέρα νὰ τὴν καταλάβω χωρὶς νὰ μοῦ τὴ δώσουν.

Δεχόμαστε, λέει ἔνας ἄλλος φοιτητής, νάμαστε ἥ ὅμας μάχης ποὺ θὰ καταλάβει τὸ ὑψωμα τῆς ἔδρας γιὰ νὰ σᾶς τὸ παραδώσει.

Μὴν ἀστειεύεσαι, συνάδελφε, παρατήρησε ὁ φοιτητής ποὺ εἶχε προσκαλέσει τὸν Ζαρατούστρα· ἐγὼ παίρνω στὰ σοβαρὰ τὸν κύριο.

Κ' ἐγὼ παίρνω στὰ σοβαρὰ κ' ἐκείνους ἀκόμα ποὺ μὲ εἰρωνεύονται, λέει ὁ Ζαρατούστρας. ‘Ἡ εἰρωνεία δὲ μὲ πειράζει· εἶναι ἔνδειξη ἀδυναμίας· καὶ οἱ ἀδύνατοι ἀνθρωποι εἶναι ἀξιόλογοι· ἐγὼ ὁ ἕδιος εἶμαι ἔνας ἀδύνατος ἀνθρωπος· παραιτήθηκα μόνος μου ἀπὸ κάθε ἔξουσία καὶ δύναμη, κι' ἀφῆκα τὸν ἀητὸν καὶ τὸ φίδι ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία μου νὰ χειραφετηθοῦν· ἔτσι ὁ ἀητὸς ξαναπετάει καὶ τὸ φίδι σέρνεται πάλι· καὶ ὁ ἀητὸς μπορεῖ νὰ μὲ χτυπήσει μὲ τὰ φτερά του, ἀν τολμήσω ν' ἀνεβῶ σὲ κορυφή· καὶ τὸ φίδι θὰ μὲ δαγκώσει ἀν ξαπλωθῶ στὴ γῆ. Εἶμ' ἔνας ἀδύνατος ἀνθρωπος ποὺ ὠστόσο ἔχω κάμποσα νὰ πῶ.

Είστε πραγματικὰ ἔνας πολὺ ἔνδιαφέρων τύπος, τοῦ λέει ὁ φοιτητής ποὺ τὸν εἶχε προσκαλέσει νὰ καθήσει καὶ ποὺ τὸν ἐπαίρνε στὰ σοβαρά· ξέρετε, σπουδάζω ψυχίατρος· θάθελα πολὺ νὰ γνωριστοῦμε καλύτερα. ‘Ἐρχεστε αὔριο στὴν κλινικὴ ὅπου ἀσκοῦμαι;

Εὐχαρίστως, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· μ' ἔνδιαφέρει ἥ ἐπιστήμη σας· εἶναι ἥ ἐπιστήμη τοῦ μέλλοντος, ἥ ἐπιστήμη ποὺ θάχει διαρκῶς μέλλον, γιατὶ θάχει πάντα ἐλάχιστο παρόν. ‘Οσο θέλουν οἱ ἀνθρωποι νὰ θεραπεύονται ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες ποὺ σώματος, τόσο ἀντιδροῦν στὴ θεραπεία τῶν νόσων τῆς ψυχῆς.

Κάνετε λάθος, τοῦ λέει ὁ φοιτητὴς τῆς ψυχιατρικῆς· στὴν ψυχανάλυση συνεργάζεται πρόθυμα ὁ ἄρρωστος μὲ τὸ γιατρό.

Νομίζει ὁ γιατρὸς πώς ὁ πελάτης του συνεργάζεται, παρατήρησε ὁ Ζαρατούστρας· ὁ ἄρρωστος τὸν κοροϊδεύει τὸ γιατρό, τὸν παγιδεύει.

Βλέπω ὅτι διεκδικεῖτε καὶ τὴν ἔδρα τῆς ψυχιατρικῆς, πετάγεται καὶ λέει ὁ φοιτητὴς μὲ τὴν εἰρωνικὴ διάθεση.

Ναί, γιὰ τὴν καταργήσω, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ὑπάρχουν δυὸς ἀνθρώπινες ψυχὴς ποὺ νὰ μοιάζουν μεταξύ τους· οὔτε καν δυὸς ψυχικὲς καταστάσεις τοῦ ἕδιου ἀνθρώπου ποὺ νάναι ἴδιες. Πῶς μπορεῖ, λοιπόν, νὰ βγοῦν κανόνες, τύποι, συνταγὲς ἀπὸ μιὰ πραγματικότητα ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐπανάληψη; Δὲν ξέρω καν ἂν ἡ ψυχικὴ ζωὴ ἀνήκει στὴν πραγματικότητα. Ποιός μπορεῖ νὰ μοῦ ἀποδείξει ὅτι ἀνήκει;

Θὰ σᾶς ἀποδείξω αὔριο στὴν κλινική, ὅπου θάχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ὑποδεχθῶ, ὅτι ἔχετε πέρα γιὰ πέρα ἄδικο, τοῦ λέει ὁ φοιτητὴς ποὺ εἰδικεύεται στὴν ψυχιατρική.

Δὲ θὰ μπορέσετε νὰ μοῦ τὸ ἀποδείξετε, παρατήρησε ὁ Ζαρατούστρας· μόνον ἂν ἐκβάλετε ἀπὸ τὴν ψυχὴ δυὸς δαιμονισμένων, ἔστω κ' ἔνός, τοὺς δαιμονες ποὺ τὴν κατέχουν, ρίχνοντας τοὺς δαιμονες σὲ μιὰν ἀγέλη χοίρων, καὶ ἂν δῶ μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια τοὺς χοίρους νὰ γκρεμίζονται στὴ θάλασσα, μόνον στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ πεισθῶ ὅτι ἔχετε ὡς ψυχίατρος πραγματικὴ ἔξουσία ἐπάνω στὶς δυνάμεις ποὺ δροῦν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων· τὴν ἔξουσία, ὅμως, αὐτὴ τὴν εἶχε μόνον Ἐκεῖνος!

"Ισως κ' ἔσεις, τοῦ λέει ὁ φοιτητὴς μὲ τὴν εἰρωνικὴ διάθεση.

"Ισως κ' ἔγώ, ἂν τὸ θελήσει Ἐκεῖνος, παρατήρησε ὁ Ζαρατούστρας.

"Αν τὸ θελήσει, λοιπόν, Ἐκεῖνος, μπορεῖ νὰ κάμετε καὶ θαύματα, τοῦ λέει ὁ ἴδιος φοιτητής.

Ναί, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ θελήσει· δὲν ἔχει καμιὰ διάθεση Ἐκεῖνος νὰ ἱκανοποιήσει τὴ μικρή σας περιέργεια ἢ νὰ μὲ βάλει νὰ κάνω θαύματα γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖτε σεῖς ἀπὸ τὸν κόπο νὰ πιστέψετε χωρὶς θαύματα.

Καὶ πῶς ξέρετε σεῖς, τοῦ λέει ἔνας ἄλλος φοιτητής, τί θέλει Ἐκεῖνος καὶ ποιά εἶν' ἡ διάθεσή του ἀπέναντί μας; Καὶ ποιός εἶναι, τάχα, Ἐκεῖνος;

Δὲν τὸν γνωρίζει παρὰ μόνον ὅποιος τὸν γνώρισε μόνος του,

στὸν πιὸ ἀπόμερο δρόμο τῆς ζωῆς, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας.

Ἐσεῖς τὸν γνωρίσατε; Ἐγινε φίλος σας προσωπικός; — ρωτάει ὁ φοιτητὴς μὲ τὴν εἰρωνικὴ διάθεση.

Οχι, κύριε, τοῦ ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· οὔτε κ' ἐγὼ δὲν τὸν γνώρισα ἀκόμα· ἔχω, ὅμως, αἰσθανθεῖ τὴν προσέγγιστή του κάμποσες φορές· ἔχω ἀκούσει τὰ βήματά του ποὺ εἶν' ἀθόρυβα. Μήπως νομίζετε, κύριε, ὅτι γιὰ νὰ ὑπάρχει Ἐκεῖνος, πρέπει νὰ τὸν ἔχουμε γνωρίσει ἐσεῖς κ' ἐγώ; Ὁσο γιὰ μένα, δὲν διεκδικῶ καν τὸ δικαίωμα νὰ τὸν γνωρίσω. Δὲν εἶναι δικαίωμά μας νὰ γνωρίσουμε Ἐκεῖνον. Ἐσεῖς, κύριε, ποὺ μὲ εἰρωνεύεστε, μπορεῖ νὰ εἴστε πολὺ πιὸ ἄξιος ἀπὸ μένα νὰ τὸν γνωρίσετε· μπορεῖ νὰ εἴστε, χωρὶς νὰ τὸ ξέρετε· καὶ μπορεῖ νὰ τὸν γνωρίσετε χωρὶς νὰ τὸ θελετε. Τοῦθελε, τάχα, ὁ Σαῦλος, ὅταν πλησίαζε τὴν Δαμασκό, ν' ἀκούσει τὴ φωνὴ Ἐκείνου;

Γιά πεῖτε μας, κύριε: εἴστε ἦ δὲν εἴστε Χριστιανός; — ρωτάει ὁ φοιτητὴς τῆς ψυχιατρικῆς ποὺ ἔπαιρνε τὸν Ζαρατούστρα στὰ σοβαρά· σᾶς ἀκουσα τὸ πρωτὶ στὴν ἐκκλησία· οἱ Χριστιανοὶ ἥταν ἔτοιμοι νὰ σᾶς λιθοβολήσουν. Σᾶς ἀκούω καὶ τώρα. Δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω ἂν εἴστε ἦ δὲν εἴστε Χριστιανός.

Δὲν ἦμουνα Χριστιανός· καὶ δὲν εἶμαι ἀκόμα, ἀπαντάει ὁ Ζαρατούστρας· δὲν ξέρω καν ἂν θὰ γίνω· δὲν εἶναι διόλου εὔκολο νὰ γίνω.

11

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε ὁ Ζαρατούστρας στὴν ψυχιατρικὴ κλινικὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ ὑποψήφιος ψυχίατρος πού, ἂν καὶ φοιτητὴς ἀκόμα, ἐκτελοῦσε χρέη βοηθοῦ, τὸν περίμενε στὴ συμφωνημένη ὡρα ἀπόξω. Ἀφοῦ μπῆκαν μέσα, πέρασαν ἀπὸ ἕνα γραφεῖο ὅπου τοῦ σύστησε τὸν καθηγητὴ ποὺ ἥταν καὶ διευθυντὴς τῆς κλινικῆς, κ' οἱ τρεῖς μαζὶ — ὁ καθηγητής, ὁ φοιτητὴς καὶ ὁ Ζαρατούστρας — πῆγαν σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα· στὸ βάθος κάθονταν σὲ πολυθρόνες πέντε ἀνθρώποι, τρεῖς ἀντρες καὶ δυὸ γυναῖκες. Οἱ τρεῖς τους κάθησαν σὲ τέτοια ἀπόσταση ποὺ ἡ συνομιλία τους δὲ μποροῦσε ν' ἀκουσθεῖ ἀπὸ τοὺς πέντε. Τὸν Ζαρατούστρα τὸν ἔβαλαν ὁ καθηγητὴς καὶ ὁ φοιτητὴς στὴ μέση.

Εἶναι τιμὴ μου νὰ κάθομαι στὴ μέση, τοὺς λέει ὁ Ζαρατούστρας· δεξιά μου ἔχω ἕνα διάσημο καθηγητὴ καὶ ἀριστερά μου μιὰ μεγάλη ἐλπίδα τῆς ἐπιστήμης.